

ПРАВОВА ПОЛІТИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Впливаючи практично на всі підсистеми й елементи правової системи глобалізація спричиняє зміни в правовій політиці й правовій ідеоло-

¹ Студент 1 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

гії, які відграють істотну роль у функціонуванні й розвитку правової системи. Правова політика є сучасним важливим компонентом процесів демократичної трансформації суспільних відносин узагалі та формування і функціонування ефективної правової системи суспільства в умовах глобалізації, зокрема, визначає стратегію і напрям трансформації правової системи.

У сучасних умовах, коли вже ні у кого не викликає сумнівів потреба у децентралізації багатьох функцій державної влади, розвитку місцевого самоврядування, стає цілком очевидним, що результативне упорядкування правових і пов'язаних із ними інших відносин на регіональному рівні можливе лише у межах правової політики. Вона здатна ефективно регулювати міжнаціональні відносини, особливо в регіонах, де тісно переплітаються та взаємодіють інтереси багатьох націй, народностей, окремих груп населення і час від часу виникають протиріччя та конфлікти [1, с. 7]. Правова політика держави має будуватись з урахуванням загроз і висновків глобалізації, передусім визначенням пріоритетних напрямів юридичного забезпечення національних інтересів країни.

В узагальненому вигляді правова політика – система правових принципів, теорій, концепцій, ідей, закладених у підвалини правової діяльності держави, які визначають ступінь взаємних обов'язків і відповідальності держави й особи. За своєю сутністю й соціальними цілями правова політика є особливим і необхідним компонентом державної політики, засобом юридичної легітимації, закріплення й забезпечення політичного курсу країни, санкціонованого волею народу і його політичних лідерів, що відбувається у діяльності владних структур та існує поряд із такими видами державної політики, як економічна, культурна, соціальна, національна, науково-технічна, фінансова [2, с. 9, 10]. Як особлива форма вираження державної політики вона спрямована на забезпечення нормального функціонування громадянського суспільства, політичної системи і є способом узаконення, закріплення й здійснення певного політичного курсу в країні. Головним завданням правової політики є нормативно-правове забезпечення реформ, які проводяться в державі. Правова політика є могутнім засобом здійснення перетворень у суспільстві. Правова політика держави знаходить своє відображення в програмно-правових документах, проектах, концепціях, заявах, законодавчих актах, у тому числі тих, які стосуються правозастосовної сфери. Основними суб'єктами, які формують правову політику, є Президент, Верховна Рада, Кабінет

Міністрів, Конституційний і Верховний Суд, парламентські комітети, депутатський корпус, наукові установи, представницькі й виконавчі органи.

Формування державної політики України було започатковано ухваленням парламентом Декларації про державний суверенітет України та проголошенням акта незалежності, який було підтверджено результатами всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року. Наступним важливим кроком на цьому шляху було прийняття Конституції 1996 року, яка закріпила концептуальні положення нової правової політики, що відображають ідеологію демократичної, соціальної, правової державності.

При визначенні основних напрямів формування і розвитку правової політики на даному етапі розбудови української державності та її правової системи необхідно зважати на низку таких завдань, реалізація яких набула актуального значення для України. 1) Досягнення такого стану розвитку вітчизняної правової системи, при якому право буде особливим механізмом, покликаним реалізувати й підтримувати сталий і безперервний характер функціонування суспільства і держави в заданих параметрах. Тобто має йтися про здійснення правом функції відтворення створеного державного ладу, політичної та економічної систем. 2) Забезпечення захисту та охорони прав і свобод людини та громадянина. 3) відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво, Та Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом першочергового значення при формуванні та здійсненні правової політики держави набуває реалізація завдання щодо адаптації законодавства України до вимог законодавства ЄС [3,с.37]. 4) Урахування принципу історизму у формуванні правової бази нашої державності, тобто забезпечення безперервності, поступовості процесів, що відбуваються у суспільстві, яке накопичує певні традиції, має безпосередню причетність до організації правових форм діяльності усіх гілок влади [4,с.511]. 5) Політика у сфері правозастосовної діяльності й нагляду за виконанням законів та інших нормативних правових актів. 6) Сприяння підвищенню рівня правосвідомості і правової культури особистості, посадових осіб державних органів і суспільства загалом, подолання правового нігілізму й інших проявів деформації правової свідомості [5,с.30,31].

Отже, правова політика є породженням модернізації, тобто вона є результатом пошуку осучасненою державою нових схем управління правового життя, що модернізується з метою реалізації принципів за-

конності, правової рівності та справедливості. Відповідно, можливо виокремити наступні складові правової модернізації:

1. Конституціоналізація права, тобто пріоритетний розвиток його на підставі поваги прав людини та створення системи розподілу влади.

2. Поновлення та диференціація права внаслідок зміни моделі економічного розвитку.

3. Гуманізація кримінальної політики та раціоналізація виконання покарань.

4. Оптимізація судочинства.

5. Професіоналізація юридичної науки та юридичної освіти.

Глобалізація впливає на всі підсистеми й елементи правової системи, у тому числі й правову політику. В умовах глобалізації на правову політику держави покладається важливе завдання – визначати такі напрямки діяльності держави, які були б соціально адекватними, з одного боку, а з іншого – містили в собі ефект «випереджального відображення», тобто відображали стратегічні пріоритети держави [6,с.101].

Правова політика враховує існуючу в країні правосвідомість – перш за все у її масовому, побутовому сегменті. Але навіть при суттєвому динамізмі правосвідомості вона здатна створити атмосферу, у якій діє право, забезпечити стійкість правової системи, що трансформується завдяки знаходженню у її основі певної константи, перш за все моральних установок (справедливості, обов’язковості, солідарності, взаємодопомоги, толерантності, колективізму та ін.) [7,с.86,87]. Ці глибинні цінності менталітету суспільства залишаються незмінними при всіх модифікаціях економічних та політичних (розвиваються скоріше економічних) відносин та забезпечують легітимність усього соціального устрою.

Неможливо не визнати, що в умовах переходу українського суспільства у новий якісний стан більшість населення втягується у конституційно-правові перетворення, оскільки воно усвідомлює безсходність своєї колишньої правової орієнтації. Змінюються значні моделі правової поведінки та стереотипи правосвідомості. Значну роль у цьому відіграє моральна та політична правосвідомість. Саме на їх основі розпочинається формування правосвідомості та відбувається його еволюція. Наступний елемент у складі ідеологічної підсистеми – правова культура, це елемент, що сформувався у процесі взаємодії права та культури. На сьогоднішній день проблема підвищення її рівня виступає як гарантія розвитку правової держави та модернізації правової системи.

Правова культура – це соціальний організм, який постійно еволюціонує. Отже, правова культура характеризується створенням, утвердженням, збереженням та трансляцією правових цінностей. Фактично вона складає систему усіх позитивних проявів функціонуючої правової діяльності, яка концентрує у собі досягнення юридичної освіти, науки та практики. Вона виступає внутрішньою духовною стороною правової системи і пронизує правосвідомість, право, правовідносини, законність і правопорядок, правотворчу, правозастосовну та інші види правової діяльності [8, с.5,6].

Людству у цілому та кожному народу зокрема необхідна морально-ціннісна, правова система координат. Пронизуючи суспільне буття та свідомість, правові цінності слугують джерелом, «контрольним еталоном» мотивації поступків людей. Охоплюючи усі сфери суспільного життя, система цінностей та відповідних їй принципів засновується на історичному досвіді людства. Безумовно, цінності можуть змінюватися, та при цьому іноді радикально. Зміни історичних умов відображаються на стані правової культури. На етапі переходу від однієї моделі державності до іншої спостерігається, з одного боку, критика попередньої системи цінностей, а з іншої – формування нових цінностей та принципів. Не заперечуючи цієї закономірності, все ж слід визнати, що перехід до нового якісного стану правової культури не може супроводжуватися повної відмовою від попередніх правових досягнень. У правових цінностях та традиціях сконцентрований позитивний досвід попередніх поколінь, який дозволяє суспільству обирати оптимальний шлях подальшого державно-правового розвитку. Саме тому правова культура відображає нерозривну єдність минулого (історична традиція), сучасного стану правової системи та суспільних уявлень про його майбутній (бажаний) стан [9, с.643].

Правова культура має місце тоді коли має місце систематичне відтворення єдності правових знань, переконань, цінностей та практичної діяльності по їх реалізації у нормі поведінки, що стало загальним правилом [10, с.76].

Отже, увесь модернізаційний курс української держави повинен бути спрямований на забезпечення прав та свобод людини та громадянина, оскільки вони визнаються вищою цінністю на конституційному рівні. Простим, таким що знаходиться на поверхні, критерієм необхідності проведення правової політики у сфері модернізації правової системи є її

спрямованість на забезпечення прав та свобод її громадян, якої б інноваційної сфери суспільних відносин це не торкалося.

Література:

1. Руднсва О. М. Правова політика України: стан, проблеми концептуалізації та підвищення ефективності (аналітична доповідь) // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування : зб. матеріалів наук. – практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012.) / за ред. О. М. Рудневої. – К.: НІСД, 2013. – С. 7. (160с.)
2. Правовая политика. Право. Правовая система: монографія / под ред. А. В. Малько. – М.: Юрлитинформ, 2013. – С.9, 10 (344с.).
3. Яковюк І. В. Правова політика України в умовах європейської інтеграції // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування : зб. матеріалів наук. – практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012.) / за ред. О. М. Рудневої. – К.: НІСД, 2013. – С. 37. (160с.)
4. Тацій В. Я. Проблеми формування правової політики в Україні // Тацій В. Я. Вибрані статті, виступи, інтерв'ю/ відп. За вип.. О. В. Петришин. – Х.: Право, 2010. – С. 511. (936с.)
5. Петришин О. В. Основні напрями формування і розвитку правової політики // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування : зб. матеріалів наук. – практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012.) / за ред. О. М. Рудневої. – К.: НІСД, 2013. – С. 30,31. (160с.)
6. Правовая политика и развитие российского законодательства в условиях модернизации (обзор «круглого стола» журналов «Государство и право», «Правовая политика и правовая жизнь», «Журнала Сибирского федерального университета») // Государство и право, 2013. – № 11. – С. 101. (С.98–114)
7. Черкас М. Є. Правосвідомість та її функції в механізмі правового регулювання: монографія / М. Є. Черкас. –Х.: Право, 2014. – С. 86, 87. (156с.)
8. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: Монографія / За ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. – Х.; Право, 2007. – 248с.
9. Правова культура як характеристика якісного стану правової системи // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т.: Т.1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. –Х.: Право, 2008. –728с.
10. Хаустова М. Г. Ідеологічна складова правової системи в умовах її модернізації глобалізації // Науковий вісник Херсонського державного університету . Серія «Юридичні науки», Вип.4, Том 1, 2014. – С.71–77.

Науковий керівник: Хаустова М. Г., кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого